

UČEBNICE POUŽÍVANÉ VE VZDĚLÁVACÍ OBLASTI INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE

MEIER Miroslav, ČR

Resumé

Stat' popisuje část výzkumu, který se zabýval začleňováním moderních vědeckotechnických poznatků do výuky vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie na druhém stupni základních škol. Zaměřuje se na to, jaké učebnice byly používány na druhém stupni základních škol ve vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie.

Klíčová slova: učebnice, informační a komunikační technologie, vzdělávací oblast, druhý stupeň, vzdělávání, učitel, základní škola.

SCHOOLBOOK USED IN THE EDUCATIONAL AREA OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

Abstrakt

This paper presents the results of a survey dealing with the integration of modern scientific and technical knowledge into the teaching programme in the educational area of Information and Communication Technology on the second stage of primary schools. It focuses on what schoolbooks were used in the second stage of primary schools in the educational area of Information and communication technology.

Key words: schoolbooks, information and communication technologies, educational area, second stage, education, teacher, primary school.

1 Úvod

Informační a komunikační technologie (dále IKT) jsou stále významnější součástí našich životů. Staly se součástí výchovně vzdělávacího procesu – a to buď jako ústřední entita vyučovacích předmětů zaměřených přímo na IKT (tedy výuka o IKT), nebo jsou IKT učiteli a žáky ve výchovně vzdělávacím procesu využívány pro různé účely (tedy výuka s IKT) – omezíme-li se v tomto textu pouze na institucionální vzdělávání.

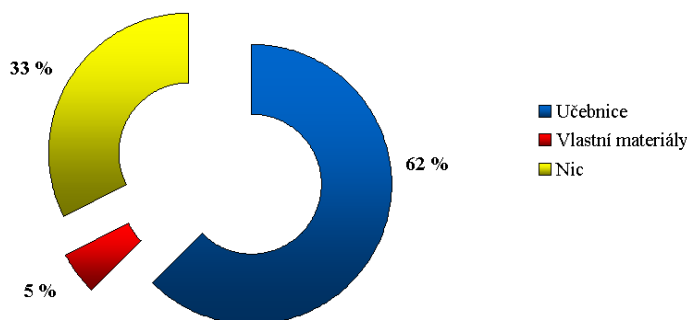
IKT jsou mj. charakteristické svým rychlým vývojem, proto jsme před časem realizovali výzkum zaměřený na začleňování moderních vědeckotechnických poznatků do výuky vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie – blíže viz např. (1), (2), (3). V jeho rámci jsme mj. zjišťovali, zda a příp. jaké učebnice učitelé této vzdělávací oblasti na druhém stupni základních škol používají.

2 Výzkumný vzorek a distribuce výzkumných nástrojů

Respondenty výzkumu bylo 40 učitelů vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie na druhém stupni základních škol v Libereckém kraji. Byli vybráni prostřednictvím stratifikovaného výběru, aby bylo dodrženo zastoupení škol, resp. učitelů na venkově a ve městech. Výzkumným nástrojem byl pro tuto část výzkumu dotazník, který jsme s ohledem na předpokládanou vyšší návratnost na jednotlivých školách distribuovali osobně. Stejně tak jsme vyplněné dotazníky v dohodnuté době opět osobně vyzvedávali.

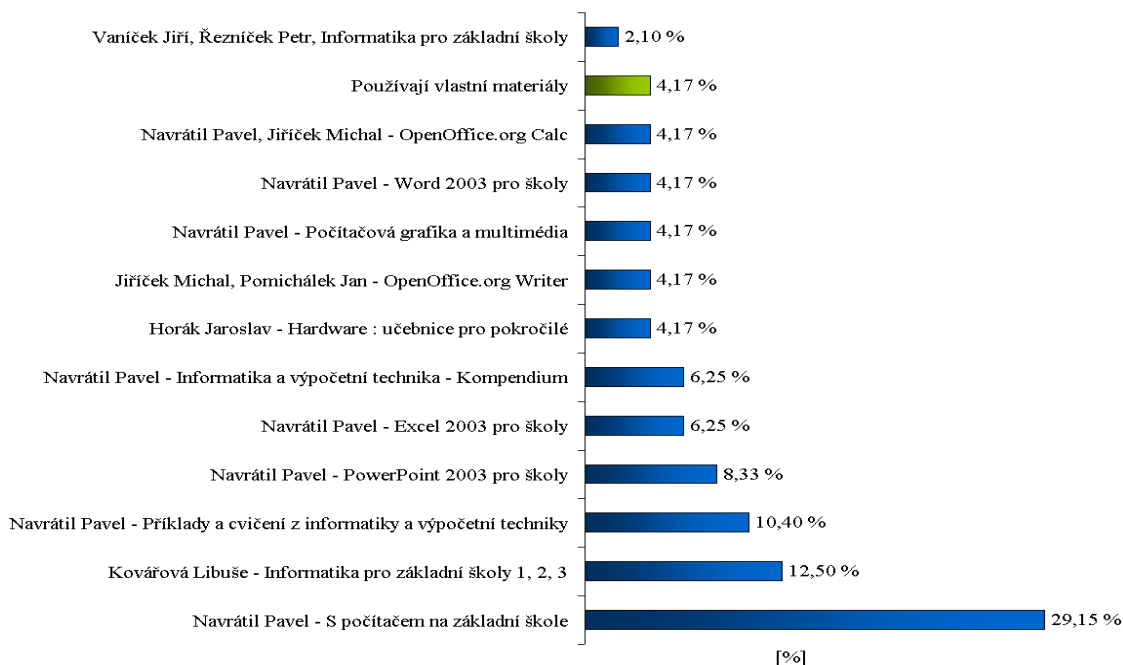
3 Docílená zjištění

Položka dotazníku, kterou bylo zjišťováno, zda a příp. jakou učebnici respondenti používají při výuce vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie, byla otevřená. Respondenti tedy mohli uvádět více učebnic, pokud jich více používali. Graf č. 1 přináší informace o tom, jaké množství respondentů používalo učebnice, kolik z nich používalo vlastní materiály a kolik nepoužívalo ani jedno. Vidíme, že téměř 2/3 respondentů při výuce používalo učebnice a překvapivě pouze 5 % respondentů používalo vlastní materiály, ani jedno nepoužívalo 1/3 respondentů.

Graf č. 1: Přehled používání učebnic a dalších materiálů.

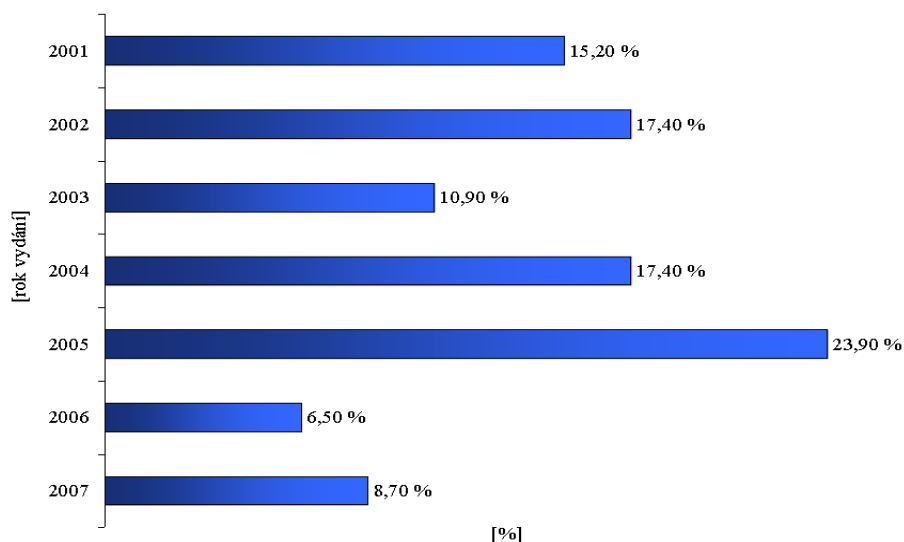
Graf č. 2 zachycuje, jaké učebnice respondenti používali. Nejčastěji byly zmiňovány učebnice od Pavla Navrátila S počítačem na základní škole (29,15 %). S velkým odstupem následují učebnice od Libuše Kovářové Informatika pro základní školy 1, 2, 3, které používalo 12,50 % respondentů. Třetí nejčastěji uváděné byly další publikace Pavla Navrátila Příklady a cvičení z informatiky a výpočetní techniky (10,40 %). Ostatní respondenty uváděné učebnice měly již poměrně malé zastoupení (od 8,33 do 2,10 %) – viz graf č. 2.

Graf č. 2: Přehled používaných učebnic.

Dále nás zajímalo, jak jsou používané učebnice staré, proto jsme po respondentech požadovali uvedení roku vydání používané učebnice, resp. učebnic. Nejstarší respondenty zmiňované učebnice byly z roku 2001, které tvořily 15,20 % používaných učebnic. Naopak

nejnovější byly z roku 2007, které byly uvedeny v 8,70 % (pozn. sběr dat pro výzkum byl realizován v první polovině roku 2008). Nejčastěji byly používány učebnice vydané v roce 2005 (23,90 %), následované učebnicemi z roku 2002 a 2004 se shodným zastoupením 17,40 %. Ostatní výsledky viz graf č. 3.

Graf č. 3: Rok vydání používaných učebnic.

4 Závěr

Ve výsledcích nás překvapilo zjištění, že žádný z respondentů neuvedl, že používá učebnici vytvořenou pod autorským vedením Vladimíra Rambouska *Práce s počítačem z řady učebnic pro Praktické činnosti*. Důvodem je pravděpodobně to, že tato učebnice obsahuje v porovnání s většinou ostatních poměrně značné množství textu (navíc doplněného pouze černobílými obrázky, schémata a fotografiemi), který je dále v některých případech zaměřen na problematiku, jež nemusí být žákům na druhém stupni základních škol blízká. Na druhou stranu jako jediná ze zmiňovaných učebnic je vybavena věcným rejstříkem. Ovšem její celkové „vyznění“ je méně „atraktivní“ než u nejčastěji uváděných učebnic, které nemají velikost formátu A5 jako učebnice od Vladimíra Rambouska, nýbrž A4 a obsahují více obrázků, schémat, screenshotů a „barev“, které většinu žáků základních škol zaujmou více.

Dalším překvapením pro nás bylo, že pouze 5 % respondentů uvedlo, že používají vlastní materiály. Předpokládali jsme, že jich bude mnohem více. S ohledem na to, že jsme v popisovaném výzkumu nezjišťovali příčiny tohoto stavu, bychom nyní pouze „spekulovali“ o příčinách, což činit nebudeme. Příčiny by mohly být odhaleny prostřednictvím dalšího výzkumného šetření. Zde lze uvést pouze to, že vzdělávací oblast Informační a komunikační technologie je tou, ve které dochází vlivem vědeckotechnického pokroku ke značným a rychlým změnám, vývoji. Z tohoto důvodu jsme předpokládali, že množství učitelů této vzdělávací oblasti, kteří budou používat vlastní, aktuální materiály, bude mnohem větší. To se ale nepotvrdilo.

Překvapením naopak nebylo, že většina učebnic byla z velké části orientována na softwarové produkty firmy Microsoft. Produktům jiných firem, popř. tzv. „svobodnému“, nekomerčnímu software je v nich věnováno mnohem méně prostoru. Pak se nabízí otázka, co je příčinou a co následkem dominantního postavení Microsoftu v mnoha druzích software...

V otázce stáří používaných učebnic jsme zjistili, že nejčastěji byly používány učebnice s rokem vydání 2005 (necelých 24 %). Naopak nejmenší zastoupení měly v době sběru dat (první polovina roku 2008) nejnovější učebnice s rokem vydání 2006 a 2007 (6,50 a 8,70 %). To není příliš překvapivé – s ohledem mj. na finanční možnosti velké části základních škol nelze předpokládat, že budou vybaveny vždy nejnovějšími učebnicemi. Tím spíše jsme předpokládali mnohem častější vyvážení „vlastních materiálů“, které jsme ale nezjistili.

Učebnice představují kurikulární materiál (4, s. 14), který didakticky ztvárňuje vědecké poznatky (5, s. 8) a podává je ve formě učiva. Do značné míry ovlivňují pojetí vyučovacích předmětů (6, s. 18), a proto má jejich zkoumání a porovnávání značný význam. Dle řady autorů jsou učebnice hlavním nástrojem učitelů při projektování výuky. Někteří uvádějí, že až 90 % vyučovacího času učitelé strukturují v závislosti na učebnici, která se tak stává jejich primárním zdrojem pro plánování výuky (7, s. 263–270). V některých vzdělávacích oblastech uvedená slova platí více, v jiných méně. V rámci popisovaného výzkumu jsme zjistili, že učitelé vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie učebnice používají ve přibližně 2/3 případů, naopak 1/3 učebnice nepoužívá. Nejčastěji byly používány učebnice staré necelé 3 roky.

5 Literatura

1. MEIER, M. Moderní vědeckotechnické poznatky ve výuce. In *Moderní technologie ve výuce* [CD-ROM]. Brno : PdF MU, 2007. ISBN 978-80-7392-003-6.
2. MEIER, M. Tvorba školního vzdělávacího programu a moderní vědeckotechnické poznatky. In CHRÁSKA, M. (ed.). *Trendy ve vzdělávání 2008. Díl I.* 1. vyd. Olomouc : Votobia, 2008, s. 179–182. ISBN 978-80-7220-311-6.
3. MEIER, M. Učitelé, žáci a moderní vědeckotechnické poznatky. In ZUKERSTEIN, J. (ed.). *Strategie technického vzdělávání v reflexi doby* [CD-ROM]. Ústí nad Labem : UJEP, 2009. ISBN 978-80-7414-126-3.
4. SIKOROVÁ, Z. *Výběr učebnic na základních a středních školách*. Ostrava : OU PdF, 2004. ISBN 80-7042-373-0.
5. VALENTA, M. *Koncepce a tvorba učebnic*. Olomouc : Netopejr, 1997. ISBN 80-902057-8-X.
6. PODROUŽEK, L. *Předměty o přírodě a společnosti v primární škole*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 1999. ISBN 80-7082-536-7.
7. WALTEROVÁ, E. aj. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti: 1. díl*. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2.

Lektoroval: Mgr. René Szotkowski, Ph.D.

Kontaktní adresa:

Miroslav Meier, Mgr. Ph.D.,
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky,
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická TU Liberec,
Sokolská 113/8, 460 01, Liberec, ČR,
tel. 485 354 220, e-mail: miroslav.meier@tul.cz